

Шемасва Г.,

проф. ХДАК, д-р наук із соціальних комунікацій, професор

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ БІБЛІОТЕКАМИ УКРАЇНИ ТА ЇХ ТРАНСФЕР

У статті розкрито напрями впровадження бібліотечних інновацій, обґрунтовано місце бібліотек у системі трансферу інновацій.

Ключові слова: бібліотека, інновації, трансфер інновацій.

Directions of introduction of library innovations are considered, the library place in system of a transfer of innovations is proved.

Key words: library, innovations, a transfer of innovations.

Раскрываются направления внедрения библиотечных инноваций, обосновывается место библиотеки в системе трансфера инноваций.

Ключевые слова: библиотека, инновации, трансфер инноваций.

Сучасний етап розвитку системи соціальних комунікацій характеризується прискоренням інноваційних процесів. Наука та інновації визначають не тільки процес суспільного розвитку, але й напрями еволюції людства в цілому. У зв'язку з цим актуалізуються проблеми виробництва, передачі, використання інформації та знань, у вирішенні яких значне місце належить бібліотекам.

Бібліотека як відкрита соціально-комунікаційна структура, реагуючи на зміни зовнішнього середовища, адаптується до них, орієнтуючись на інноваційний розвиток. Проблеми та напрями впровадження інновацій у бібліотечній діяльності розглядають багато дослідників, зокрема О. С. Онищенко, С. Г. Матліна, Є. Ю. Качанова, В. А. Вергунов, І. О. Давидова та ін. Автори розкривають зміст бібліотечних інновацій; висвітлюють механізми здійснення інноваційних процесів; обґрунтовують стратегії управління інноваційним розвитком. Проте не викликає сумніву необхідність

організації трансферу інновацій бібліотеками, що залишається поза увагою в бібліотекознавчих дослідженнях.

Тому актуальним є висвітлення впровадження інновацій бібліотеками України та напрямів організації їх трансферу, що і є головною метою статті.

У сучасних умовах інноваційні зміни стосуються усіх напрямів бібліотечно-інформаційної роботи. Вони позитивно впливають на якість бібліотечного обслуговування, сприяють зростанню та якості бібліотечних послуг [1]. Залежно від носія інноваційного процесу традиційно вирізняють такі види інновацій:

- продуктові, що орієнтовані на виробництво та використання нових та удосконалених продуктів;
- технологічні, що пов'язані з новими способами технологічних рішень для створення, поширення та використання продуктів;
- управлінські, що спрямовані на забезпечення нових методів роботи [8].

Одним із дієвих способів розвитку бібліотеки як важливої структури суспільства бібліотечне товариство визнає інноваційний розвиток. Його основою вважають сучасні інформаційно-комунікаційні технології, програмно-апаратне забезпечення, поглиблення професійних знань бібліотечних фахівців, підготовка відповідних кадрів [2; 4]. У бібліотеках України реалізуються різні інноваційні проекти як за масштабами, так і за змістом та спрямуванням:

1) інформаційно-технологічного спрямування: створення власних електронних продуктів; надання сучасних послуг; розробка та вдосконалення пошукових стратегій; вирішення проблем оцифрування документних ресурсів; впровадження сучасних засобів та методів захисту інформації при збереженні ефективності доступу тощо;

2) організаційно-функціонального спрямування: створення нових структурних підрозділів у бібліотеках (відділів, секторів, служб); оновлення традиційних функцій структурних підрозділів бібліотек; застосування сучасних засобів та методів комунікацій бібліотеки; трансформація бібліотек в інформаційно-бібліотечні, соціокультурні центри;

3) соціально-кадрового спрямування: введення нових форм управління персоналом (формування команд, створення умов кар'єрного зросту, профілактика конфліктів тощо); організація підвищення кваліфікації співробітників бібліотек; розширення професійних комунікацій;

4) економіко-правового спрямування: формування економічної інноваційної політики бібліотеки; упровадження правових аспектів захисту виробників і розповсюджувачів інформаційних продуктів та послуг; участь у розробці принципів бібліотечного законодавства; введення нових інформаційних стандартів і правил;

5) методично-наукового спрямування: виділення пріоритетних напрямів діяльності бібліотек; організація науково-дослідницької роботи, спрямованої на комплексне використання форм і методів дослідницької праці; проведення самостійних аналітичних, науково-дослідних розробок; організація інноваційних відношень та комунікацій;

6) інтеграційного спрямування: створення консорціумів, корпоративних бібліотечних об'єднань; участь у реалізації спільних європейських та інших міжнародних проектів; організація спільних порталів, електронних бібліотек; створення професійних товариств, асоціацій; упровадження форм і методів міжнародного співробітництва; посилення взаємозв'язків з іншими соціально-комунікаційними установами, владою [2].

При цьому об'єктами інноваційної діяльності є: нові інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; матеріально-технічне обладнання та процеси автоматизації; організаційні рішення, що удосконалюють якість бібліотечного обслуговування; механізми зміцнення партнерства з різними установами та організаціями; нові підходи та методи бібліотечних послуг.

Але розвиток інноваційної діяльності в різних бібліотеках України є вкрай нерівномірним. Усе ще залишаються проблемними для введення інновацій бібліотеками України не стільки матеріально-фінансові, скільки психологічні аспекти. Будь-яке ноу-хау пов'язане з обов'язковими змінами у виробничих відносинах, що викликає особистісний чи груповий опір тих виконавців, від яких ці новації вимагають певної професійної переорієнтації, оновлення знання та навичок, а можливо і зміни посадового статусу. Подолання перепон у введенні інновацій передбачає певну послідовність менеджмент-процесів: усвідомлення, переконання керівників і виконавців у доцільності інновацій, необхідності та вигідності їх впровадження; організацію навчання з метою загально-інтелектуального та професійного особистісного зростання; індивідуальне освоєння прогресивних технологій, стратегій, форм і методів інноваційної діяльності; усвідомлення й узгодження персональних і корпоративних

цілей; розробку програми корпоративної взаємодії установ, зацікавлених у просуванні інновацій.

Безперечно, впровадження інновацій залежить від планомірного процесу передачі знань, навичок, технологій, методів, зразків та об'єктів виробництва від однієї сторони до іншої з метою забезпечення доступності наукових та технологічних розробок ширшому колу користувачів, які зможуть надалі розвивати та впроваджувати технологію у нових продуктах, процесах, формах, матеріалах або послугах, тобто від трансферу. Трансфер створює своєрідний зв'язок між виникненням знань та їх використанням у процесі виробництва інновацій.

Сучасні дослідники пропонують розрізняти поняття «трансфер знань», «трансфер технологій» і «трансфер інновацій» [5, 6]. Під поняттям «трансфер знань» розуміють комплекс систем та процесів, через які передаються знання, включаючи технології, досвід й навички з метою їх практичного втілення та з метою обговорення, розвитку, удосконалення [3, 5]. Іншими словами, мова йде про багатогранний та розгалужений процес передачі різних видів і форм знання.

У цьому процесі безперечно важлива роль належить бібліотекам, які розширюють аналітичну діяльність, спрямовану на впорядкування знання, удосконалення форм і засобів поширення не тільки явного знання, але й виявлення та аналіз цілого комплексу додаткової інформації, що становить неявне знання. У такий спосіб сучасні бібліотеки, з одного боку, сприяють включенню інформації та знань в нове комунікаційне середовище, а з іншого, – здійснюючи аналітичну обробку, сприяють перетворенню їх у національний ресурс, цінний суспільний продукт, від якого залежить подальший соціальний розвиток.

Відповідно до сучасних досліджень трансфер технологій є компонентом трансферу знань, що забезпечує перенесення нових технологій від їх творців до суспільства [5]. Його розглядають насамперед як процес передачі та продажу технологій з метою організації виробництва конкурентоспроможної продукції, він може набувати різних форм: включення ліцензійної угоди, заснування спільного підприємства або партнерства зі спільними ризиками та винагородами.

Трансфер інновацій розглядають як передачу оформленого знання в конкретній формі, готовій для використання; як безперервний потік усіх видів інновацій, що охоплює всіх учасників інноваційного процесу та пронизує всю систему відношень між ними [5]. Це процес, через який інновації поширюються комунікаційними каналами та

засобами у часі і просторі серед учасників соціальної системи. Його об'єктами є нові або удосконалені продукти та послуги, спрямовані на вирішення соціальних, економічних та інших проблем.

У процесі трансферу інновацій важливе місце належить інформаційному обміну, що підтверджує досвід європейських країн, в яких до актуальних проблем у цій галузі відносять: обмін науково-технічною та економічною інформацією; збір і систематизацію інформації щодо реалізації інноваційних проектів; пошук партнерів; організацію та проведення семінарів з питань інноваційної діяльності [2]. Принциповою відмінною рисою зазначеного виду трансферу від інших є те, що будь-хто з учасників цього процесу може отримати можливість доступу до існуючої інноваційної інформації, яка не є спеціалізованою щодо потреб конкретного розробника або користувача.

Залежність трансферу інновацій від установ, фахівці яких володіють навичками роботи з інформацією, доводять сучасні дослідження й передові практики [2, 5, 7]. Це дозволяє віднести до важливих компонентів означеної інфраструктури бібліотеки, функціональне багатство яких забезпечує виконання особливої ролі в інноваційному процесі. З одного боку, вони включаються в процеси трансферу інноваційних результатів різних галузей науки, техніки, культури, з іншого – становлення та розвиток інформаційного суспільства потребують якісних змін у діяльності самих бібліотек та організації трансферу бібліотечних інновацій.

Трансфер бібліотечних інновацій значною мірою залежить від якості їх рекламування, обговорення на семінарах та конференціях, організації стажувань, тренінгів. Активна участь бібліотек різних видів та типів у таких заходах може сприяти не тільки обговоренню інноваційних ідей, знаходженню нових джерел інформації, але й виявленню питань, проблем, пріоритетів, вартих розгляду, визначенню потенційних можливостей їх вирішення; досягненню узгодженості щодо впровадження інновацій.

У сучасній бібліотечній практиці стає традиційним донесення своїх досягнень через інтернет-технології, радіо- й телепередачі, виставки, аукціони та ярмарки. Одним із прикладів трансферу може слугувати Ярмарок бібліотечних інновацій, що вже вдруге організовано спільними зусиллями Української бібліотечної асоціації, Міністерства культури України, програм «Бібліоміст» і «Сприяння Парламенту II», Посольства США в Україні. Такий захід може розглядатися як інтегральна форма трансферу інновацій. Це зумовлено, по-перше, організацією єдиного комунікаційного майданчику для обміну досвідом між

фахівцями щодо впровадження інновацій; по-друге, створенням умов для обговорення можливих форм співпраці щодо просування інновацій; по-третє, залученням максимальної уваги до творчих досягнень бібліотек. Розширення учасників зазначеного заходу у напрямі залучення до нього найкращих практик бібліотек різних видів і типів може сприяти ефективнішій організації трансферу інновацій бібліотеками України.

Безперечно, на ефективність трансферу інновацій впливає швидкість їх впровадження, адаптація до реальних умов конкретної організації; можливість удосконалення новації завдяки інтелектуальному потенціалу, організація партнерської взаємодії.

Упроваджуючи бібліотечні інновації, бібліотека розширює свої послуги за рахунок сервісних, консалтингових, освітніх, рекламних та посередницьких послуг. Збільшуючи їх асортимент, вона одержує можливість організації трансферу інновацій як суто бібліотечних, так і інновацій інших галузей. Але проблеми розробки чіткої позиції бібліотеки щодо поширення інновацій залишаються невирішеними.

Є проблеми, які пов'язані з пошуком інформації про інноваційні розробки та партнерів у сфері комерціалізації технологій і винаходів, захистом прав інтелектуальної власності, недобросовісною конкуренцією у цій сфері, недостатнім розвитком інноваційного трансферу, що пов'язує трансфер знань, технологій, інновацій.

Актуальною проблемою є управління інноваційною діяльністю на засадах теоретико-методологічного обґрунтування потенційних можливостей бібліотечної системи у напрямі освоєння комплексу комунікаційних технологій, пов'язаних із взаємозв'язком між наукою та практикою, технологією та етикою, особистістю та суспільством [7]. Важливим етапом трансферу інновацій є аналіз інноваційної ситуації, зокрема вивчення, оцінка умов і факторів, що здійснюють вплив на впровадження інновацій та створення середовища, яке стимулюватиме та підтримуватиме інновації щодо об'єктивних тенденцій усіх складових системи цінностей.

Без сумніву, не всі новації можуть бути інноваційними, сприяти якісним змінам. Тому актуальним завданням подальшого впровадження бібліотечних інновацій стає оцінка їх ефективності. В. П. Соловйов звертає особливу увагу на побудову системи оцінки ефективності інновацій. До потенційних критеріїв їх якості він відносить: ефективність, ефект, фактор часу, надійність, перспективність, запобігання збиткам, престижність [8]. Тобто складність та

багатоаспектність інноваційного процесу потребують комплексного підходу до цієї проблеми. Вагомого значення набуває:

- проведення аналізу стану бібліотечної системи;
- виявлення і проведення експертизи існуючих інноваційних рішень у бібліотеках та інноваційних пропозицій;
- здійснення оцінки можливостей поширення інновацій;
- визначення необхідних умов для ефективного впровадження інновацій та їх функціонування;
- створення бази даних бібліотечних інновацій.

Успішності впровадження інновацій та їх трансферу сприятиме глибоке знання теоретичних засад організації інноваційних процесів; постійне оновлення компетентності бібліотечних фахівців, адаптація до сучасних потреб суспільства; визначення для кожної бібліотеки відповідного місця у подальшому інноваційному розвитку.

Отже, впровадження бібліотечних інновацій та визначення напрямів їх трансферу на засадах ефективних механізмів та каналів комунікації можна розглядати як перспективний напрям інноваційного розвитку бібліотеки в системі соціальних комунікацій.

Список використаних джерел

1. *Бражникова С. А.* Инновации в библиотеках: теоретические и методологические аспекты / С. А. Бражникова // Библиография. – 2003. – № 4. – С. 35–47.
2. *Вергунов В. А.* Трансфер інновацій і його організація у бібліотеках України : навч. посіб. / В. А. Вергунов, В. В. Дерлеменко, Г. В. Шемаєва ; ХДАК, ДНСХБ НААН. – Х. : ХДАК, 2011. – 122 с.
3. *Владыка М. В.* К вопросу о необходимости становления системы трансфера знаний и технологий на основе инновационного потенциала ведущих вузов России [Электронный ресурс]/М. В. Владыка. – Режим доступа: <http://dspace.bsu.ru>. – Загл. с экрана.
4. *Гусева Е. Н.* Инновационное развитие библиотечно-информационной сферы / Е. Н. Гусева // Науч. и техн. б-ки. – 2009. – № 11. – С. 7–14.
5. *Дуленин Ю. А.* Стратегии трансфера инноваций в инновационных системах / Ю. А. Дуленин, Н. В. Казакова // Инновационные технологии управления. – 2010. – № 4. – С. 54–59.

6. *Землякин А. И.* Узагальнення підходів щодо трансферу знань як елемента інноваційного процесу [Електронний ресурс]/ А. І. Землякин, І. І. Лях. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>. – Назва з екрана.

7. *Акилина М. И.* Инновационное развитие библиотек: концептуальный подход / М. И. Акилина, С. Д. Колегаева, С. Г. Матлина, Е. И. Ратникова // Библиотекосведение. – 2004. – № 2. – С. 27–32.

8. *Соловьев В. П.* Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (синергетические эффекты инноваций) / В. П. Соловьев. – К. : Феникс, 2006. – 560 с.

9. *Шалынин В. Д.* Проблема коммуникативности процесса трансфера инноваций / В. Д. Шалынин // Труды III междунар. науч.-практ. конф. / С.-Петербург. политехн. ун-т. – СПб. : СПбПУ, 2010. – С. 153–160.

Шемаєва Г. Впровадження інновацій бібліотеками України та їх трансфер.

Ключові слова: бібліотека, інновації, трансфер інновацій.

Головною метою статті є висвітлення впровадження інновацій бібліотеками України та напрямів організації їх трансферу. У сучасних умовах інноваційні зміни стосуються усіх напрямів бібліотечно-інформаційної роботи. Бібліотека виступає як соціально-комунікаційна структура, реагуючи на зміни зовнішнього середовища, адаптується до них, орієнтуючись на інноваційний розвиток.

Впровадження інновацій залежить від планомірного процесу передачі знань, навичок, технологій, методів від однієї сторони до іншої з метою забезпечення доступності наукових та технологічних розробок користувачу.

Об'єктами інноваційної діяльності є: інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; матеріально-технічне оснащення та процеси автоматизації; організаційні рішення, що удосконалюють якість бібліотечного обслуговування; механізми зміцнення партнерства з різними установами та організаціями; нові підходи та методи бібліотечних послуг.

На ефективність трансферу інновацій впливає швидкість їх впровадження, адаптація до реальних умов конкретної організації; можливості удосконалення новації завдяки інтелектуальному потенціалу, організація партнерської взаємодії.

Shemaeva A. Innovating of Ukraine's libraries and their transfer.

Key words: library, innovations, transfer of innovations.

The main purpose of the article is to highlight the introduction of innovations by libraries of Ukraine and directions of their transfer. Under modern conditions the innovative changes apply to all areas of library and information work. The library serves as a social and communication structure in response to changes in the environment, adapts to them, focusing on innovative development.

Innovating depends on the systematic process of transfer of knowledge, skills, technologies, methods, etc. from one side to the other in order to ensure the availability of scientific and technological developments to the user.

Objects of innovation activities are: innovative programs and projects, new knowledge and intellectual products, material and technical equipment and process of automation, organizational solutions that improve the quality of library services, mechanisms of strengthening the partnerships with various institutions and organizations, new approaches and methods of library services.

The rate of implementation and adaptation to the real conditions of a particular organization, the possibility of improving innovation through intellectual potential, the organization of partnership have influence on the effectiveness of the transfer of innovations.

Шемаева А. Внедрение инноваций библиотеками Украины и их трансфер.

Ключевые слова: библиотека, инновации, трансфер инноваций.

Главной целью статьи является освещение внедрения инноваций библиотеками Украины и направлений организации их трансфера. В современных условиях инновационные изменения касаются всех направлений библиотечно-информационной работы. Библиотека выступает как социально-коммуникационная структура, реагируя на изменения внешней среды, адаптируется к ним, ориентируясь на инновационное развитие.

Внедрение инноваций зависит от планомерного процесса передачи знаний, навыков, технологий, методов и др. от одной стороны

к другой с целью обеспечения доступности научных и технологических разработок пользователю.

Объектами инновационной деятельности являются: инновационные программы и проекты, новые знания и интеллектуальные продукты; материально-техническое оснащение и процессы автоматизации; организационные решения, совершенствующие качество библиотечного обслуживания; механизмы укрепления партнерства с различными учреждениями и организациями, новые подходы и методы библиотечных услуг.

На эффективность трансфера инноваций влияет скорость их внедрения, адаптация к реальным условиям конкретной организации, возможности усовершенствования новации благодаря интеллектуальному потенциалу, организация партнерского взаимодействия.